

REGULACIJA IN PERCEPCIJA SOVRAŽNEGA GOVORA: ANALIZA DOKUMENTOV IN ODNOSA UREDNIKOV SPLETNIH PORTALOV**

Povzetek. Članek predstavlja problem ustreznega poznavanja regulacijskega in samoregulacijskega okvira sovražnega govora v slovenskih medijih, in sicer na primeru urednikov spletnih medijev kot odbiralcev. Uporabljeni sta dve metodi, in sicer analiza ključnih dokumentov in poglobljeni polstrukturirani intervjuji z izbranimi uredniki slovenskih množičnih medijev. Ugotovitve analize kažejo, da določeni uredniki ne ločujejo med sovražnim govorom in razžalitvami ali kletvicami, kar kaže na slabo poznavanje pravnega okvira, pa tudi samega pojma sovražni govor. Analiza tudi kaže, da to lahko vodi v specifične odločitve urednikov in da so s tem odločitve o sovražnem govoru pogosto prepuščene individualni percepciji urednika.

Ključni pojmi: *sovražni govor, regulacija, samoregulacija, splet, percepcije, arbitrarnost*

Uvod

Če želimo razumeti pojavljanje in obravnavo sovražnega govora v množičnih medijih, predvsem v novinarskih prispevkih, potem si lahko kot eno od osnov za proučevanje tega pojava zastavimo vprašanje, kako sovražni govor interpretirajo uredniki, saj so ti neposredni soustvarjalci ter odbiralci novinarskih in drugih prispevkov, ki izbirajo novinarske oziroma medijske vsebine, odločajo o načinu njihove predstavitve ter obsegu prostora oziroma časa, namenjenega določenemu prispevku in tematiki. Način, kako si sovražni govor interpretirajo uredniki, in predvsem vprašanje, ali je sovražni govor v regulacijskih in samoregulacijskih dokumentih, ki urejajo delovanje množičnih medijev, dovolj natančno in nedvoumno opredeljen, je s širšega družbenega konteksta pomemben z vidika omejevanja svobode govora in svobode izražanja ter z vidika, ali je tovrstno omejevanje natančno utemeljeno ali pa pri njem lahko prihaja do različnih interpretacij ter s tem do

* Dr. Marko Milosavljević, docent na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

možne arbitrarnosti in samovolje. V tem primeru bi lahko bilo tako občutljivo vprašanje, kot je svoboda govora, in s tem povezano področje sovražnega govora prepuščeno samovolji, subjektivnosti in s tem potencialnim zlorabam.

Pri tem proučevanju imamo na eni strani vprašanje pravnega in samoregulacijskega okvira, znotraj katerega delujejo novinarji in uredniki kot ustvarjalci medijskih vsebin, prek katerih se (lahko) sovražni govor producira in/ali reproducira, ter vprašanje, kako ta okvir sovražni govor sploh določa in kakšne mehanizme uporablja (o pomenu pravnega in samoregulacijskega okvira glej med drugim Belsey in Chadwick, 1995; Preston, 2009); gre torej za analizo organizacijsko-sistemske ureditve sovražnega govora. Na drugi strani pa imamo vprašanje novinarske percepcije tega regulacijskega in samoregulacijskega okvira. To vprašanje je posebej pomembno, ko gre za samoregulacijski okvir, kajti če pri regulacijskem okviru lahko govorimo o zunanjem določanju (pravo in politika), samoregulacija nastaja kot izdelek oziroma razmislek novinarske skupnosti in njenih odzivov na različne dileme in težave (Keeble, 2005; Preston, 2009). Kako novinarski ustvarjalci dojemajo regulacijo in posebej samoregulacijo sovražnega govora, je tako relevantno vprašanje, ko gre za razvoj, stagnacijo, širitev ali krčenje področja samoregulacije ter njeno učinkovitost in doslednost.

Ker je večina avtorjev proučevala sovražni govor s pravnega (recimo Teršek, 2007) ali političnega vidika (D'Souza, 2002), je nastala raziskovalna vrzel pri vprašanju odnosa do sovražnega govora pri medijskih ustvarjalcih in pri vprašanju percepcije sovražnega govora urednikov kot odbirateljev. Vpliv urednikov je posebej izrazit, ker kot pravi Preston (2009: 81), »imajo praviloma veliko večjo diskrecijsko moč«. Znotraj medijskega področja je delovanje spletnih medijev zaradi interaktivnosti s svojimi naslovniki in širšega nabora ustvarjalcev vsebin specifično, s čimer so možne dodatne težave pri usklajevanju in opredeljevanju vsebin, ki bi jih lahko označili kot sovražni govor.

Zato nas zanima, kako je sovražni govor opredeljen v slovenski medijski regulaciji in samoregulaciji ter kako uredniki slovenskih spletnih portalov dojemajo sovražni govor.

Na raziskovalni vprašanji bomo skušali odgovoriti z dvema metodama, in sicer analizo ključnih dokumentov, ki tvorijo pravni regulacijski (mednarodne konvencije, slovenska ustava, slovenska zakonodaja) in samoregulacijski okvir (kodeksi, interni kodeksi, ombudsmani, pravilniki) izbranih slovenskih medijev, ter poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji z izbranimi uredniki slovenskih medijev, in sicer ključnih medijev na področju televizije (Pop TV in TV Slovenija) ter dnevnega tiska (Delo in Žurnal 24).

V nadaljevanju bomo najprej opredelili različne teoretske poglede in odnose do svobode govora in sovražnega govora. Sledila bo natančnejša opredelitev metodologije, analiza opredelitve sovražnega govora v ključnih

pravnih virih in samoregulacijskih dokumentih, analiza interne regulacije izbranih slovenskih medijev ter na osnovi tega izpeljana analiza poglobljenih polstrukturiranih intervjujev z izbranimi uredniki.

Odnos do svobode govora in sovražnega govora

Pregledali bomo različne teoretsko-konceptualne poglede in stališča, kako (če) sploh regulirati in omejevati svobodo govora, od česa so tovrstne rešitve ali pogledi odvisni in s katerimi okoliščinami so povezani. Glede na to bomo proučili odnos urednikov analiziranih medijev do sovražnega govora.

S problemom svobode govora in dilemami glede njegovega omejevanja ter ustreznosti različnih oblik se ukvarjajo številni avtorji (med drugim Keane, 1991; Splichal, 1993; Voorhoof, 1995; Venturelli, 1995; Teršek, 2007), saj je vprašanje, kako opredeliti in kako omejiti svobodo govora, vedno znova aktualno in razpravljano.¹ Kot takšno je eno najbolj občutljivih vprašanj vsake družbe, posebej demokratičnih družb, pa naj gre za pravno ali moralne dileme (Venturelli, 1995: 8).

S pravnega vidika je Zupančič (1995: 162) svobodo javnega obveščanja opredelil kot temeljno demokratično predpostavko, ki je tako pomembna, da so z ustavnopravnega in političnega vidika omejitve te svobode glede na namene demokracije samo izjema od pravila. Vrhovno sodišče ZDA je v tem pogledu prišlo do podobnega zaključka: »Dejstvo, da se ljudje nočejo vedno udeležiti javnih razprav od nas zahteva, da uredimo zadeve tako, da tudi zmotnim izjavam pustimo dihati (da tudi za zmotne izjave ostane dovolj prostora)« (Bollinger, 1991: 7).² Podobno je tudi stališče Evropskega sodišča za človekove pravice, ki vselej poudarja temeljni pomen svobode izražanja v demokratični družbi: »Svoboda izražanja pomeni enega od bistvenih temeljev take /demokratične/ družbe, enega od pogojev za njen napredek in za razvoj vsakega posameznika« (Teršek, 2007: 91).

Na nekatere nevarnosti v zvezi s svobodo govora in mediji opozarja Bollinger, ki se sicer zavzema za ohranjanje čim širšega prostora, a hkrati ugotavlja, da »lahko medijska svoboda, namesto da bi spodbujala javne razprave in sprejemanje odločitev, dejansko dokaže, da predstavlja grožnjo – grožnjo kvalitetnemu odločanju, grožnjo demokraciji in grožnjo vsem pravicam prvega amandmaja, ki naj bi jih zagotavljal« (1991: 26).³

¹ Med aktualnimi tujimi razpravami omenimo britansko razpravo o učinkovitosti samoregulacije in možnih dodatnih ukrepov ali dokumentov (Preston, 2011) in razpravo v ZDA glede svobode govora na socialnem omrežju Facebook (Davies, 2011).

² Identično stališče zagovarja med drugim Furedi: po njegovem »brez svobode, da se zmotijo, ljudje ne morejo nikoli doseči svobode, s pomočjo katere odkrijejo resnice« (2011: 77).

³ »Ni jamstva/garancije/zagotovila, da mediji ne bodo zlorabili svobode, ki jo z modelom avtonomije posedujejo. Obstaja namreč nemalo načinov, kako lahko to storijo« (Bollinger, 1991: 27).

Codina in Rodriguez-Virgili medtem govorita o tem, da se morajo »upoštevati *pravilna* sredstva za usklajevanje različnih človeških vrednot: v tem primeru s sklicevanjem na svobodo govora v medijih in spoštovanjem prepričanj skupnosti« (2007: 32), v celoti gledano pa po njuno zakonodajalec »ne želi omejevati pravic za človeško dobro, vendar mora, ker ščiti, kar je dobro, zaupati v *primerno* uporabo jezika« (2007: 39; avtorjev poudarek). Definicije, kaj so »pravilna« sredstva in kaj je »primerna« uporaba jezika, ne podata ter tako puščata široka vrata najrazličnejših interpretacijam.

Ko gre za jezik, je bolj konkreten Korošec in kot neprimerne opredeli žaljivke.⁴ Na drugi strani pa Teršek meni, da smo vsaj v slovenskem prostoru priča preveč »izvenkontekstualnemu črkobralskemu analiziranju« in da je to »eden izmed največjih problemov svobode izražanja v Sloveniji« (Teršek, 2007: 264). Podobno liberalnejši odnos do vprašanja žaljivosti zavzame D'Souza, bivša direktorica organizacije Article XIX, ki se zavzema za svobodo govora v zborniku The World Press Freedom Committee; D'Souza pravi: »Napadalnost/žaljivost je vse preveč subjektiven koncept, da bi se na njegovi podlagi ustvarilo zakonito ogroditve; kar je žaljivo za enega, je lahko smešno za drugega. Ali moramo res dovoliti oblastem, da odločajo o tem, kaj je in kaj ni moralno žaljivo?« (2002: 90) Oba, torej D'Souza in Teršek, tako sledita prepričanju Milla, da ne smemo omejevati svobode govora, da bi preprečili »navadno žalitev« (1994).

Če pri načinu komuniciranja in pri vprašanju, kaj je žaljivo in kaj ne oziroma ali naj bi na tem področju veljale omejitve, obstajajo različni pogledi, naj bi na splošni ravni, ko gre za vsebino, moralo veljati, da so dovoljene zelo redke omejitve. Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) tako dovoljuje državam pogodbenicam »le prepoved izražanja, ki je v jedru protidemokratsko, ki izraža podporo terorističnim ravnanjem *ali je sovražni govor*« (prav tam: 23; avtorjev poudarek).

Tako pridemo do sovražnega govora in opredelitve, zakaj je to področje, ki si zasluži prepoved izražanja. D'Souza si v zvezi s tem postavlja, kot pravi, glavno vprašanje: »Ali zakoni, ki prepovedujejo sovražni govor, nujno vodijo k bolj prijazni in humani družbi?« Kot ugotavlja, je problematičnost sovražnega govora (tudi) v tem, da poleg spodbujanja hujskanja »ustvarja okolje, v katerem je nasilje nad specifičnimi skupinami ali posamezniki bolj verjetno; in nastaja skrb, da je kultura prišla do take stopnje, da je sovraštvo postalo norma« (2002: 90).

Podobno legitimnost kaznovanja sovražnega govora opredeljuje Teršek, namreč na osnovi teze, da sovražni govor »že v izhodišču ne prispeva h konstruktivni javni razpravi o splošno pomembnih družbenih zadevah, da le še

⁴ »Javna raba besed, ki žalijo, čisto vseeno koga, zastruplja duhovni prostor, ki ga v nemajhnih meri gradijo ravno publicistika, predvsem njena dnevno poročevalna dejavnost« (Korošec 2002, 4).

utrjuje podrejenost zadevnih skupin ljudi in jih sili v trajno, pasivno molčečnost» (2007: 261). Vendar hkrati opozarja: »Vsak govor, ki izraža predsodke, še ni sovražni govor in vsak sovražni govor ne gre opredeliti kot kaznivo dejanje« (2007: 264), kar bi lahko razumeli kot nadaljevanje pogledov Milla, ki pravi, »da bi ščuvanje k uboju tirana v posebnem primeru lahko bilo kaznivo, vendar le, če mu je sledilo razvidno dejanje in če je mogoče med enim in drugim vzpostaviti vsaj verjetno povezavo« (1994: 50).

Tudi D'Souza opozarja na možne sporne dimenzije prepovedovanja sovražnega govora: »Pravzaprav je pripeljalo do tega (pravila), da se sovražnega govora, naj bo še tako žaljiv, ne sme nadzirati, razen če vodi neposredno k nasilju ali kriminalnemu dejanju.« Razlog je predvsem v tem, da so lahko sporne že opredelitve, kaj sovražni govor sploh je, in s tem povezane možne zlorabe: »Zakoni, ki predpisujejo zatiranje sovražnega govora, so bili skozi zgodovino (velikokrat) uporabljeni prej za zaščito krivcev nasilnih dejanj, kot pa za zaščito žrtev (npr. nacistična Nemčija, južnoafriški apartheid)« (2002: 91).

Teršek navaja naslednjo opredelitev:

'Sovražni govor' je ustavnopravna kategorija. (...) Sovražni govor je predvsem govor, ki izraža sovražnost ali diskriminatorne predsodke na račun osebnih okoliščin, kot so rasa, vera, etnična pripadnost, nacionalnost, spolna usmerjenost in fizična ali mentalna hendikepiranost.
(Teršek, 2007: 264)

Težava pri tem je sodna praksa, saj »slovenska sodišča skorajda ne izdelujejo takšnih standardov in doktrin. Tudi ko gre za tako pomembna področja, kot je svoboda izražanja« (prav tam: 261). Zelo pomembno vprašanje, ki se ob tem pojavi, je, kako je potemtakem v slovenskem (pravnem) prostoru opredeljena svoboda govora in sovražni govor ter kako naj se (v našem primeru) uredniki slovenskih medijev odzivajo na različne zapise, pri katerih se lahko znajdejo v dilemi, ali gre za sovražni govor ali ne. Dodatna težava se pojavlja, ker sovražni govor tudi v jezikoslovju ni proučen in opredeljen, kot so recimo razžalitve; po eni strani se lahko postavi vprašanje, ali je sovražni govor sploh mogoče regulirati z jezikom; toda če povlečemo vzporednice z razžalitvami, ugotovimo, da Korošec et al. (2002) ponujajo natančne opredelitve in klasifikacije različnih primerov in stopenj, ko gre za žaljenje in razžalitve. Preostala slovenska literatura se s sovražnim govorom pogosto ukvarja na publicistični način (Kuzmanić, 1999) ali na ravni poročila o določenem segmentu (Petković, 2001; v tem primeru o Romih).

Zaradi tovrstnih odprtosti in nedorečenosti je v luči medijskih vsebin in objav posebej relevantno vprašanje, kako uredniki in še posebej uredniki spletnih medijev (kjer prihaja do mešanice novinarskih oziroma avtorskih

prispevkov s povratnim odzivom uporabnikov spleta ter njihovimi komentarji, ki se lahko dogajajo oziroma pojavljajo nenehno) gledajo na sovražni govor in kako ga opredeljujejo. To je posebej pomembno, ker so uredniki tisti, ki odločajo o tem, kateri prispevek bo objavljen, kakšna bo uredniška politika in s tem tudi kakšna bo uredniška politika na področju odzivov na uporabniške komentarje.

Metodologija

Na raziskovalni vprašanji bomo skušali odgovoriti z dvema metodama, in sicer analizo ključnih dokumentov, ki tvorijo pravni regulacijski (mednarodne konvencije, slovenska ustava, slovenska zakonodaja) in samoregulacijski okvir (kodeksi, interni kodeksi, ombudsmeni, pravilniki) izbranih slovenskih medijev, ter poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji z izbranimi uredniki slovenskih medijev. Intervjuji so posebno primerni za ugotavljanje in razumevanje lastnih perspektiv posameznih družbenih akterjev, ki jih proučujemo (Lindlof, 1995; Soun Chung, 2007). To posebej velja za polstrukturirani intervju, katerega glavna prednost je prav v tem, da ponuja vpogled v svet mnenj intervjuvanca (Bryman, 2008: 438). S poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji bomo poskusili pridobiti »boljši vpogled« v uredniške procese, kot jih »sicer omogočajo abstraktni opisi ali poskusi s formalizirane procedure«, kot pravita Morrison in Tumber (1988: x). Avtorja opozarjata, da »ob prebiranju akademske literature si človek ne more premagati, da ne bi čutil simpatije do trditev novinarjev, da 'outsiderju' ni uspelo prodreti v ta poklic: literature je vse preveč formalistična, preveč sterilna, preveč resna« (1988: ix). Da bi to preprečili, bomo prek intervjujev urednikom omogočili, da sami pojasnijo svoje izkušnje ter komentirajo svoj pristop in poglede. Delno bi ta pojasnila ali pripovedi urednikov lahko uporabili »na enak način kot antropolog uporabi zgodbe in mite nekega primitivnega plemena, da bi pojasnil kulturo, iz katere te zgodbe izhajajo oz. so se pojavile« (Morrison in Tumber, 1988: viii), delno pa bi prek njih ugotovili, kakšno je stališče do regulacije in samoregulacije sovražnega govora ter ali obstajajo glede definicij in pogledov na odzivanje na te pojave enotni pogledi in pristopi, ki bi bili značilni za (slovenske) urednike, ali pa se ti razlikujejo. Da bi to ugotovili, smo v analizo vključili posamezne slovenske medije: RTV Slovenija in njihov Multimedijški center, Pop TV in njihovo spletno uredništvo 24ur.com, časnik Delo in njihov spletni portal Delo.si ter brezplačni časnik Žurnal24 in njihovo spletno različico zurnal24.si. Omenjene štiri medije smo izbrali, ker so v slovenski javnosti splošno prepoznavni kot vplivni mediji; kot mediji, ki uporabljajo bazično (televizijsko oz. tiskano) in multimedijško (spletno) obliko ter se kot takšni soočajo z velikim obsegom novinarskih prispevkov; in imajo pomembno vlogo v slovenski medijski krajini ter s tem

tudi na širjenje ali preprečevanje sovražnega govora. Hkrati gre za organizacijsko in lastniško raznolike medije, saj je Pop TV komercialna televizija v lasti družbe Pro Plus, ki je v lasti tuje korporacije CME; RTV Slovenija je javna radiotelevizija; Delo je plačljivi dnevni časopis v lasti domače nemedijske korporacije (Pivovarna Laško); Žurnal24 je brezplačni dnevni časopis v lasti tuje medijske korporacije (Styria). Te medije smo izbrali, ker imajo različne poslovne, lastniške, distribucijske in produkcijske modele, ki so prisotni v slovenskih medijih, in predstavljajo različne kontekste medijskih organizacij. Ti konteksti so pomembni, ker je vsak tak kontekst »povezan s profesionalnimi vrednotami in /.../ predstavlja pomemben vpliv na novinarske in uredniške prakse« (Preston, 2009: 74). Novinarske prakse ustvarjanja novic so namreč »pod močnim vplivom industrijskih rutin in institucionalnih dejavnikov, znotraj katerih novinarji delujejo in opravljajo svoje vloge« (Golding in Elliot, 1979: 48), zato v različnih tipih medijskih organizacij veljajo različni institucionalni dejavniki in s tem potencialno tudi različne novinarske in uredniške prakse ter s tem različne uredniške prakse v odnosu do sovražnega govora in odzivanja nanj.

Poleg tega smo analizirali ključne mednarodne dokumente mednarodnih organizacij, mednarodno pravno zavezujoče dokumente, nacionalne dokumente (ustavo in zakonodajo), nacionalno samoregulacijo ter interno samoregulacijo izbranih medijskih hiš, torej vseh dokumentov, ki tvorijo mrežo pravno ali moralno zavezujočih dokumentov. Pri mednarodnih dokumentih gre za *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah* (v nadaljevanju MPDPP) ter *Evropsko konvencijo o človekovih pravicah in temeljnih svobodah* (v nadaljevanju EKČP).

Delovanje medijev in svobodo govora s pravnega vidika regulirajo na eni strani mednarodni dogovori in dokumenti, na drugi strani pa nacionalna regulacija. Ta regulacijski okvir je nato dodatno okrepljen oziroma naj bi bil preciziran s samoregulacijskimi mehanizmi. Rezultate analize bomo tako predstavili najprej v kontekstu ključnih pravnih virov, nato samoregulacijskih dokumentov in hišnih dokumentov ter na koncu še poglobljenih intervjujev z uredniki izbranih novičarskih spletnih portalov in njihovih odnosov do sovražnega govora.

Za odzivanje novinarjev in urednikov na pojav sovražnega govora je pomemben tako pravni kot samoregulacijski kontekst. Gerbner (v Poler, 1997: 90) opozarja, da v neki družbi »temeljni boj ne poteka med svobodo in nadzorom, ampak med različnimi sistemi nadzora«, kar velja še posebej za delovanje medijev in novinarstva, ki je na sploh nenaklonjeno političnemu oziroma pravnemu poseganju na njegovo področje in tovrstno poseganje pogosto dojema kot omejevanje, pritisk ali cenzuro (Keane, 1992: 92–108). V tem pogledu so pomembni tudi samoregulacijski mehanizmi. Čeprav v novinarskem poklicu obstajajo pomembne delitve glede na legitimnost in

uporabnost formalnih, profesionalnih etičnih kodeksov, se mnogi novinarji zavedajo pomembnosti etike (Preston, 2009: 37). Belsey in Chadwick (1995: 38) trdita, da je pravna pot sicer nujna za kakovost medija, vendar ne zadošča; spremljati jo mora etična pot – sposobnost etičnega razmisleka v profesionalni praksi. Četudi imajo etični kodeksi svoje omejitve, je etična pot po njunem nepogrešljiva. Samoregulacijski mehanizmi obsegajo različne oblike in ukrepe, posebej pa so odvisni od pogledov in stališč novinarjev in urednikov oziroma njihove percepcije, koliko je samoregulacija sploh potrebna ali zaželena. Zato je pomembno, da poleg pravnih dokumentov proučimo tudi samoregulacijske in interne. Pomembno pa je proučiti tudi odnos urednikov do vprašanja sovražnega govora, saj vrsta avtorjev poudarja vlogo subjektivnih in individualnih dejavnikov, individualne izkušnje, odnos in pričakovanja tistih posameznikov, ki so na vplivnih položajih v uredništvih (recimo White, 1950/1999). Pri tem poudarjajo, »kako zelo sta izbira in podajanje novic podvržena izkušnjam, odnosu in pričakovanjem odbiratelja« (Preston, 2009: 32).

Rezultati analize

Najprej bomo predstavili rezultate analize dokumentov, ki jim bo sledila analiza izjav poglobljenih intervjujev.

Sovražni govor v ključnih pravnih virih in samoregulacijskih dokumentih

Med ključnimi mednarodnimi dokumenti in dogovori, ki sooblikujejo odnos do svobode govora in do sovražnega govora, sta *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah* (v nadaljevanju MPDPP) ter *Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah* (v nadaljevanju EKČP). Prvi od držav podpisnic zahteva, da z zakonom prepovejo (četudi ni nujno, da razglasijo za kaznivo) vsako propagiranje (promoviranje) vojne in vsako spodbujanje diskriminacije, sovražnosti ali nasilja na nacionalni, rasni ali verski podlagi. Podoben odnos do sovražnega govora je zavzela Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) (Article XIX, 1998: 83–84), temu pa je sledilo sprejetje *Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin* (EKČP), ki vzpostavlja »osrednje mesto svobode izražanja v sistemu pravic« (Teršek, 2007: 15). Ključen je 10. člen z naslovom *Svoboda govora*.

Temeljni nacionalni dokument, ki regulira svobodo govora in sovražni govor, je Ustava Republike Slovenije, sprejeta 23. decembra 1991. Za regulacijo govora sta ključna 39. in 63. člen. Prvi ima naslov *Svoboda izražanja* in pravi: »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega

nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja. Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.« Drugi pravi: »Protiuustavno je vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Protiuustavno je vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni.«

Podrobneje je sankcioniranje tovrstnega ravnanja opredeljeno v Kazenskem zakoniku Republike Slovenije (KZ), ki v prvih treh odstavkih 297. člena z naslovom *Javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti* določa sankcije za javno spodbujanje ali razpihovanje narodnostnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva, razdora ali nestrpnosti ali spodbujanje k drugi neenakopravnosti zaradi telesnih ali duševnih pomanjkljivosti ali spolne usmerjenosti; javno širjenje ideje o večvrednosti ene rase nad drugo ali dajanje kakršnekoli pomoči pri rasistični dejavnosti ali zanikanje, zmanjševanje pomena, odobravanje, omalovaževanje, smešenje ali zagovarjanje genocida, holokavsta, hudodelstva zoper človečnost, vojnega hudodelstva, agresije ali drugih kaznivih dejanj zoper človečnost.

Če so takšna dejanja storjena za objavo v množičnem mediju, se kaznuje tudi urednik oziroma tisti, ki ga je nadomeščal, razen če je šlo za prenos oddaje v živo in dejanj iz prejšnjih odstavkov ni mogel preprečiti.⁵ Dejstvo, da je urednik v Kazenskem zakoniku izrecno omenjen in da je za svoje delo dodatno odgovoren in sankcioniran, kaže na to, da tudi zakonodajalec prepozna posebno vlogo urednikov pri objavljanju novinarskih in medijskih vsebin ter potencialno škodljivo vlogo pri razširjanju sovražnega govora.

Podobno določbo glede spornih vsebin vsebuje tudi Zakon o medijih, ki v 8. členu prepoveduje razširjanje vsebin, ki:

- spodbujajo narodno, rasno, versko, spolno ali drugo neenakopravnost, nasilje in vojno,
- izzivajo narodno, rasno, versko, spolno ali drugo oblike nestrpnosti ali sovraštva.⁶

Ključni dokument novinarske samoregulacije v Sloveniji je Kodeks Društva novinarjev Slovenije. Njegova zadnja različica vsebuje naslednje člene, ki se dotikajo tematik, povezanih s sovražnim govorom:

20. Novinar se mora izogibati narodnostnim, rasnim, spolnim, starostnim, verskim, geografskim in drugim stereotipom ter podrobnostim, ki so povezane s spolnimi nagnjenji, invalidnostjo, fizičnim videzom, socialnim položajem ali drugimi osebnimi okoliščinami posameznikov in skupin.

⁵ Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200855&stevilka=2296>, 20. 7. 2011.

⁶ Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200135&stevilka=2043>, 25. 7. 2011.

21. *Spodbujanje k nasilju, širjenje sovraštva in nestrpnosti ter druge oblike sovražnega govora so nedopustni. Novinar jih ne sme dopustiti, če pa to ni mogoče, se mora nanje nemudoma odzvati oziroma jih obsoditi.*

Odzivanju na tovrstni govor pa je namenjen tudi 16. člen kodeksa, ki govori o vlogi urednikov pri elektronskih publikacijah:

16. *Odgovorni urednik odgovarja za vsebino komentarjev in drugega audio-vizualnega materiala bralcev, poslušalcev ali gledalcev. Odgovorni urednik oblikuje pravila za izbiro in vključitev komentarjev. Komentar, ki ni v skladu z objavljenimi pravili, mora biti v najkrajšem času umaknjen.⁷*

Interna samoregulacija

Kodeks Društva novinarjev Slovenije je ključen nacionalni samoregulacijski dokument, vendar pa vsi slovenski novinarji in uredniki niso člani Društva novinarjev Slovenije. Poleg tega je Kodeks Društva novinarjev Slovenije dokaj splošen (in kratek) dokument, ki ne določa vseh situacij in vseh težav ali dilem, s katerimi se srečujejo novinarji in uredniki. Da bi zapolnili tovrstne praznine ter oblikovali natančnejšo interno uredniško in etično politiko, mnogi mediji oblikujejo interne, hišne kodekse in pravilnike. Ti veljajo zgolj za novinarje, urednike in druge ustvarjalce posameznih medijskih družb. Med proučevanimi mediji (RTV Slovenija oziroma njihov Multi-medijski center MMC in spletna stran rtslo.si, Pop TV in spletna stran 24ur.com, Žurnal24 in spletna stran zurnal24.si ter Delo in spletna stran delo.si) samo ena medijska družba nima lastnega internega kodeksa. To je Delo, d. d. V preostalih hišah veljajo naslednji interni dokumenti:

RTV Slovenija

Delovanje novinarjev na RTV Slovenija podrobneje ureja dokument z naslovom *Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija*. Sprejet je bil junija 2000, vendar pa v njem ne najdemo besedne zveze sovražni govor ali kakšne njene izpeljanke ali pomenske različice. Še več, nikjer ni uporabljena niti beseda sovražni. Obravnavani so (v točki 10.1) stereotipi, dober okus, odnos do verujočih in verskih skupnosti (točka 11.4; tu je recimo izrecno navedeno, da je treba izraze, kot so »klerikalec«, »cerkven« ali »fundamentalist«, uporabljati »z občutkom«; *Poklicna merila*, 2000) ter odnos do starejših oseb (»opuščamo stereotipe o njih« in »ne govorimo

⁷ Objavljeno 10. 6. 2011. Dostopno na <http://novinar.com/wordpress/kodeks/>, 12. 8. 2011.

o 'življenju na robu', 'odvisnosti', 'pasivnosti'«). Poudarjena je potreba po pozornosti, da ne bi prihajalo do stereotipov v odnosu do žensk in spolnih manjšin, v točki 9.11, ki govori o arhivskih posnetkih kaznivih dejanj, pa je poudarjeno, da se je pri izbiri ilustrativnega arhivskega gradiva »treba izogibati nepremišljeni in pogosti uporabi rasnih, nacionalnih, verskih, spolnih in drugih stereotipov«.

Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija niso edini interni dokument, ki ureja merila za predvajanje programskih vsebin na javni radioteleviziji. 8. januarja 2007 je RTV Slovenija sprejela tudi *Estetska in etična merila ter navodila glede predvajanja programskih vsebin, ki vključujejo prizore nasilja ali seksualnosti*. Tudi ta dokument se, tako kot *Poklicna merila*, nikjer izrecno ne ukvarja s sovražnim govorom, je pa zanimivo, da je javna radiotelevizija teme, kot so stereotipi, v *Poklicnih merilih* opredelila v nekaj stavkih, medtem ko je recimo seksualnosti namenila tri člene v *Estetskih in etičnih merilih* ter jim posvetila več kot 600 besed. »Seksualnost« je torej po internih dokumentih RTV Slovenija veliko bolj problematična vsebina, ki zahteva bistveno bolj natančno regulacijo kot pa sovražni govor.

Žurnal24

122

Delovanje novinarjev, urednikov in drugih ustvarjalcev vsebin pri Žurnalu24 ureja *Kodeks novinarjev Žurnala24*. Sprejet je bil septembra 2007 in ureja delovanje novinarjev časnika Žurnala24, tednika Žurnal in spletne strani zurnal24.si. Tudi v tem kodeksu ni izrecno omenjen sovražni govor, so pa omenjene naslednje sorodne oziroma povezane teme: poudarjeno je spoštovanje človekovih pravic, kjer so zlasti pozorni na »kršenje pravic in dostojanstvo najbolj ranljivih posameznikov in skupin, seveda tudi vseh drugih«. Zavzemajo se za »izhodiščno enakopravnost« vseh ljudi, zavračajo »vsakršno nasilje« in »prežijo« na »nekorektnost oziroma nemoralnost (dejanja, ki škodujejo soljudem in so hkrati v izrazitem nasprotju s splošno sprejetimi vrednotami v svetu; takšna dejanja so *vsaj dejanja diskriminacije in ksenofobije*)« (avtorjev poudarek).

Pro Plus in 24ur.com

Novinarji družbe Pro Plus, ki objavlja programa Pop TV in Kanal A ter spletno stran 24ur.com (poleg ostalih programov in spletnih strani), sicer nimajo hišnega kodeksa, je pa za naše proučevanje regulacije in opredelitve sovražnega govora v internih dokumentih pomemben predvsem dokument, ki ureja delovanje uporabnikov njihovih spletnih strani z naslovom *Splošni pogoji uporabe registracije v omrežje 24ur.com* (2011). Pogoji tako že v prvi točki določajo, da uporabnik ne bo objavljajal vsebin, ki bi bila (med

drugim) »sporna, moralno neprimerna ali žaljiva«, in »ne sme predstavljati nespoštljivega obnašanja nasproti drugim uporabnikom spletnih strani«. Poleg tega »ne bo uporabljal groženj, slabšalnega, poniževalnega ali žaljivega načina izražanja v komunikaciji in izražanja, ki bi lahko kršilo osebnostne pravice tretjih oseb«. Med zanimivimi določbami je tudi peta alineja druge točke, ki pravi, da »vsebina mora biti resnična« (*Splošni pogoji*, 2011). Natančnejše opredelitve, kaj ta alineja pomeni in kako ustvarjalci 24ur.com točnost te zahteve preverjajo, posebej pri uporabniških komentarjih, v internih dokumentih družbe Pro Plus ni.

Odnos urednikov izbranih novičarskih spletnih portalov do sovražnega govora

Poglobljeni polstrukturirani intervjuji z odgovornim urednikom Multimedijskega centra RTV Slovenija, Urošem Urbanijo, urednico spletnega portala Žurnal24, Polono Movrin, urednico spletnega portala Delo.si, Sonjo Merljak Zdovc, in odgovorno urednico strani 24ur.com, Barbaro Repovž, kažejo na določene podobne poglede in dileme, s katerimi se srečujejo uredniki omenjenih spletnih medijev, hkrati pa kažejo tudi na določene razlike.

Prva od skupnih točk iz rezultatov je ta, da obstajajo tipične tematike, pri katerih se pojavlja sovražni govor. Intervjuji namreč kažejo, da se omenjeni mediji soočajo s pojavom sovražnega govora pri sorodnih, pogosto predvidljivih tematikah. Barbara Repovž, urednica portala 24ur.com, pravi: »Mi načeloma že vnaprej predvidevamo oziroma vemo, kje bodo prisotni komentarji s sovražnim govorom.« Polona Movrin, urednica portala Žurnal24.si, kot tovrstne predvidljive teme navaja:

Klasična tema, kjer se sovražni govor pojavlja v večjem obsegu, je spolna orientacija, potem družinski zakonik, homoseksualne teme ... Tukaj se pojavljajo komentarji, ki presegajo meje svobodnega govora. Marsikdaj se pojavijo neprimerni komentarji pri temi o odnosih Slovenije in Hrvaške, ti komentarji so bolj nacionalistično naravnani. Veliko neprimernih komentarjev se pojavi tudi do določenih politikov.

Druga ugotovitev je ta, da je ena glavnih težav spletnih strani anonimnost piscev komentarjev. Glede tega se strinjajo vsi sogovorniki: da anonimnost spodbuja pisanje sovražnih in drugih neprimernih (denimo žaljivih) komentarjev ter da so različne oblike omejevanja anonimnosti oziroma zahteve po registraciji količino in stopnjo sovražnosti zmanjšale oziroma znižale: »Opažam pri našem portalu, že ko smo uvedli moderiranje in obvezno registracijo, da se je nivo komunikacije precej izboljšal,« pravi Sonja Merljak Zdovc, urednica portala Delo.si.

Prva razlika med uredniki, ki jo je pokazala analiza, je odnos do vprašanja, ali so definicije sovražnega govora dovolj natančne, da lahko sovražni govor nemudoma in brez dilem prepoznajo, ter ali so obstoječi regulacijski in samoregulacijski dokumenti pri tem dovolj natančni. V eni skupini so tisti uredniki oz. urednice, ki menijo, da so obstoječi dokumenti zadostni in povsem natančni. Tako Barbara Repovž, urednica 24ur.com, pravi: »S pravili, ki so določena v našem internem pravilniku, smo povsem zadovoljni, sicer jih niti ne bi sprejeli.« Ti uredniki so tudi povsem zadovoljni z zakoni in kodeksom DNS (»Tako zakon kot kodeks absolutno podpiramo,« pravi Repovževa), kar ni presenetljivo, ker hkrati menijo, da se popolnoma skladata z lastnim internim kodeksom: »V teh dveh dokumentih ni ničesar bistvenega v zvezi s sovražnim govorom, kar ne bi tudi mi imeli v pravilniku.« Problematični so jim le določeni mejni primeri: »Nekaj težav je le pri prepoznavanju tistih komentarjev (...), ki ciljajo na določeno stvar, a so tako napisani, da bi jih večina lahko vzela za povsem normalne,« pravi Repovževa. Drugače pa so z dokumenti zadovoljni. Še več, menijo, da so dokumenti uredniku oz. urednici v veliko pomoč. »Zelo nam pomagajo. Ker se dogaja, da se, potem ko odstranimo določen komentar, pojavljajo vprašanja, "zakaj pa ste zbrisali moj komentar" in podobno, in tukaj lahko potem na podlagi kazenskega zakonika, ustave in podobnih zakonov dobro argumentiraš odstranitev nekega komentarja,« pravi Polona Movrin, urednica Žurnal24.si.

Na drugi strani so uredniki, ki bodisi s pravnim bodisi s samoregulacijskim okvirom in definicijami niso zadovoljni. Nekateri uredniki sicer zatrjujejo, da so dokumenti zadostni. Uroš Urbanija, urednik MMC na RTV Slovenija, o pisanih pravilih tako pravi: »Menim, da sama po sebi zadostujejo.« Kljub temu pa hkrati kritizirajo določene dokumente ali njihove člene. Takšen je primer odnosa Uroša Urbanije do kodeksa DNS in 16. člena, po katerem so uredniki odgovorni tudi za uporabniške vsebine in komentarje: »Ne more se novinarski kodeks – to je tudi moja kritika na sam kodeks, ki je trenutno sprejet – vmešavati v stvari, ki niso del novinarskega posla.« In: »Ne razumem, kako lahko odgovorni urednik odgovarja na komentarje, ki niso niti del uredniške politike, temveč stvar uporabnikov ali gledalcev. Kaj si ti mislijo o določeni temi, o članku ali o čemerkoli, ni stvar odgovornega urednika. Tukaj pa zdaj hočejo, da mi kot novinarji, kot mediji, kontroliramo tudi to, kaj ljudje mislijo. To je popolnoma nesmiselno.«

Ena najbolj problematičnih točk za to skupino urednikov je pomanjkanje ustreznih definicij. Prva od po njihovem mnenju pomanjkljivih definicij je sovražni govor. Tu je značilen recimo odgovor Merljak Zdovčeve, urednice Delo.si, ki takoj na začetku intervjuja glede sovražnega govora ugotavlja: »Vendar tukaj je tudi vprašanje, ali ga sploh vsakič prepoznamo.« V nadaljevanju meni: »Osebnostno menim, da je tukaj slabost tega, da nimamo popolnoma definirane sovražnega govora. Imamo neka ohlapna navodila,

recimo kazenski člen, ampak ga verjetno tudi mi ne prepoznamo še kot sovražni govor.« Podobno pravi Movrinova, urednica Žurnal24.si: »Mislim, da smo tukaj v Sloveniji v veliki dilemi in se razhajamo pri mnenjih o sovražnem govoru. Tudi pravniki imajo različna mnenja o sovražnem govoru. Tudi ko smo imeli sestanek s podpisniki kodeksa Spletnega očesa, smo prišli do tega, da je zelo težko določiti mejo.«

Pomembno je tudi to, da se nekateri uredniki zavedajo zakonskih oziroma pravnih razlik med recimo sovražnim govorom ter razžalitvami in klevticami, medtem ko drugi slednje očitno razumejo kot del sovražnega govora. Iz izjave Sonje Merljak Zdovc, urednice Delo.si, je tako razvidno, da jasno loči omenjena pojma: »Mi brišemo že žaljive komentarje. Skratka ne čakamo, da bi prišlo do sovražnega govora.« Po drugi strani pri Movrinovi, urednici Žurnal24.si, ta ločnica očitno ni vzpostavljena: »Jaz še vedno vztrajam pri tem, da če nekdo izrazito nekoga žali, da je te komentarje treba odstraniti, ker enostavno ni pravično do drugih ljudi.«

Takšno pomanjkljivo poznavanje samega pojma sovražni govor in njegovih pravnih definicij vodi v nepoznavanje in nezavedanje s tem povezanih pravnih razlik. Na koncu pa prihaja (tudi zaradi takšnega različnega poznavanja, kaj vključuje sovražni govor in kaj ni sovražni govor) do razlik tudi v percepciji, koliko sovražnega govora sploh je in ali ta narašča ali upada. Sonja Merljak Zdovc tako za Delo oziroma Delo.si glede količine sovražnega govora pravi: »Pri nas se zagotovo zmanjšuje,« na drugi strani pa Repovževa meni: »Ogromno sovraštva se pretaka tudi po spletnih medijih,« in Movrinova na vprašanje, ali se ji zdi, da se obseg sovražnega govora večja ali manjša: »Veča. Na spletnem portalu med komentarji se je sicer od uvedbe obvezne registracije zmanjšal. Vendar pa opažam, da se na spletu sovražni govor na splošno povečuje, predvsem zaradi udara gospodarske krize. Ljudje iščejo krivce za to in ono, kar je povezano z gospodarsko krizo. Recimo, Slovenci nimamo služb zaradi te ali one narodnosti, in podobno.«

Analiza pokaže, da se vsi uredniki strinjajo glede predvidljivosti določenih tematik, pri katerih pogosteje prihaja do sovražnega govora, in glede problematičnosti anonimnosti komentarjev, ki lahko vodi v večjo prisotnost in obseg sovražnega govora. Do razlik prihaja pri odnosu do tega, ali so regulacijski in samoregulacijski dokumenti natančni in v pomoč, ter pri odnosu do vprašanja, ali je sam sovražni govor dovolj natančno definiran. Pokažejo se tudi razlike pri poznavanju regulacijskega in samoregulacijskega okvira in definicij. Do razlik prihaja tudi pri percepciji, ali količina sovražnega govora narašča ali upada, verjetno tudi zaradi razlik pri poznavanju samih definicij sovražnega govora, torej kaj ta pojem vključuje, kaj pa vanj ne sodi.

Teoretična izhodišča Whiteove študije odbirateljev (1950/1999) so poudarjala individualne izkušnje, odnos in pričakovanja tistih posameznikov, ki

so na vplivnih položajih v uredništvih, ter pri tem poudarjala, kako zelo sta izbira in podajanje novic podvržena izkušnjam, odnosu in pričakovanjem odbiratelja. Kasnejše študije so pokazale mnoge omejitve tovrstnih trditev in rezultatov (glej Preston, 2009), kljub temu pa velja, da je Whiteova raziskava pomembna zaradi »vpogleda v subjektivno naravo procesa proizvodnje novic« in zaradi tega, ker je z njo pokazal na ključno vlogo sodb, izkušenj in znanja uveljavljenih novinarjev, ki sodelujejo pri odločanju o novicah.

Rezultati analize poglobljenih polstrukturanih intervjujev z uredniki izbranih slovenskih spletnih medijev ob hkratni analizi pravnega in samoregulacijskega sistema, ki opredeljuje sovražni govor, kaže na situacijo, v kateri imajo uredniki kot odbiratelji zaradi pomanjkljivosti ali dvoumnosti v opredelitvah sovražnega govora v pravnem in samoregulacijskem sistemu ter možnosti različnih interpretacij bistveno večjo vlogo, kot jo imajo v kakšni drugi situaciji. Medtem ko na splošno velja, da se možnosti za uveljavitev osebnih lastnosti novinarjev razlikujejo glede na njihov profil in status ter vrsto in/ali žanr medijske organizacije (Shoemaker in Reese, 1996), bi bilo treba dodati, da se možnosti za uveljavitev osebnih lastnosti novinarjev, še posebej pa urednikov kot odbirateljev povečujejo v pravni ali samoregulacijski praznini.

Čeprav organizacijske raziskave poudarjajo »šibkost novinarskih kodeksov, ko gre za sprejemanje odločitev o uredniški politiki« (Preston, 2009: 90), naši rezultati kažejo, da prihaja do posebne situacije, kadar določena vprašanja niso ustrezno (ali sploh niso) zaobjeta oziroma pokrita s pravnim in samoregulacijskim sistemom ter kadar hkrati ni oblikovana ustrezna interna uredniška politika. Dodatna težava je pomanjkljivo pravno znanje ključnih članov redakcije, kot so uredniki, ki premorejo večjo diskrecijsko moč. V celoti lahko v tem primeru pride do povečane vloge osebnih lastnosti urednikov ter s tem njihovega vpliva na odločitve (v tem primeru povezane z definiranjem sovražnega govora v medijskih prispevkih in vsebinah ter odzivanjem nanj). Nastanejo torej možnosti za večjo vlogo urednikov kot odbirateljev, večjo odvisnost od njihovih individualnih značajskih lastnosti ter s tem povezane možnosti, da pride do subjektivnih oziroma arbitrarnih odločitev.

Sklep

Na osnovi analiziranih mednarodnih dokumentov, nacionalne regulacije, samoregulacije in internih kodeksov ter poglobljenih polstrukturiranih intervjujev⁸ z uredniki izbranih slovenskih spletnih medijev lahko ugotovimo, da kljub vrsti dokumentov, ki se ukvarjajo z definiranjem in regulacijo

⁸ Pri izvedbi intervjujev sta pomagali Špela Orehek in Neva Štumberger.

sovražnega govora, intervjuvani uredniki menijo, da jim obstoječi dokumenti (ob določenih pripombah) pri njihovem delu sicer pomagajo, da pa hkrati še vedno manjkajo natančnejše definicije. Strinjajo se tudi, da anonimnost krepi pojav sovražnega govora na spletu in da so različne oblike registriranja prispevale k njegovemu zmanjšanju, vsaj na njihovih portalih.

V praktično vseh ostalih pogledih se uredniki razvrščajo v različne skupine, pri katerih je težko najti skupni imenovalac, recimo oblika lastništva oz. organizacije, tuje ali domače lastništvo, tiskani ali elektronski mediji. Med seboj se razlikujejo med drugim glede percepcije, ali sovražni govor v slovenskih medijih na splošno narašča ali upada. Ključno pa se nam zdi vprašanje, ali se uredniki zavedajo razlike med sovražnim govorom in razžalitvami ter drugimi oblikami kaznivih dejanj zoper čast in dobro ime (kot jih definira Kazenski zakonik od 158. do 161. člena). Do takšnega neločevanja očitno prihaja pri določenih urednikih, ki v vprašanja o sovražnem govoru vključujejo pojasnila glede razžalitev ali denimo kletvic ter to očitno dojemajo kot del ali ekvivalent sovražnega govora – pa čeprav to ne drži. Takšne percepcije in razmišljanja kažejo na slabo poznavanje zakonodaje in pravnega okvira, kot tudi samega pojma sovražni govor⁹.

Čeprav se strinjamo s Terškom, ko pravi: »Menim, da sovražni in diskriminatorni govor ni največji problem svobode izražanja v Sloveniji,« (2007: 264) pa gre hkrati vendarle za pomembno tematiko in pomembno težavo, ki ob razmahu novih (spletnih) medijev povzroča nove težave. V primeru spletnih medijev gre namreč za novo »skupnost in nove oblike 'javnih prostorov' – kibernetične prostore – ki nadomeščajo tradicionalne prostore ali skupnosti«, pri čemer gre za specifične, »simulirane skupnosti. Uporabniki se ujemajo v času, njihova realna telesa pa so prostorsko oddaljena« (Gržinić, 1996: 91). Ti novi prostori in skupnosti (pogosto zaradi prisotne anonimnosti uporabnikov) predstavljajo možnost za monološko prepričevanje v eno samo videnje sveta, prežeto s predsodki in diskriminacijami iz posameznikovega dojemanja sveta, hkrati pa neobremenjen in zavarovan način »javnega« izražanja najbolj zasebnih prepričanj (Poler Kovačič, 1997: 210; Sedmak, 1996: 43) in kot tak posebej »primeren« ali razpoložljiv prostor tudi za razširjanje in objavljanje sovražnega govora. Zato je ustrezno odzivanje na pojave sovražnega govora na spletu in v spletnih medijih tem bolj pomembno.

Tako so za širši družbeni kontekst, ne samo za novinarstvo, zaskrbljujoči rezultati analize, ki kažejo, da uredniki nekaterih od najbolj obiskanih spletnih medijev v Sloveniji ne poznajo dovolj dobro samega pojma sovražni

⁹ Preprost odgovor v zvezi s tem ponuja Barbara Repovž, ki na vprašanje glede tega, kako definira sovražni govor, odgovarja: »To bi v bistvu zdaj lahko šli v Slovar slovenskega knjižnega jezika pogledat, kaj pravi.«

govor ter da ne ločijo med sovražnim govorom in nekaterimi drugimi pojavi. Rezultati tudi kažejo, da uredniki kot ključni odbiratelji nimajo na voljo dovolj natančnega regulacijskega in samoregulacijskega sistema ter da je veliko prepuščeno percepciji in pogledom samega urednika. Takšna nedorečenost in prepuščenost individualnim pogledom ali percepcijam pa lahko vodi tudi k arbitrarnosti v odnosu do regulacije medijev, novinarstva, svobode govora in sovražnega govora.

V luči vedno novih primerov označevanja različnih izjav, govorov ali prispevkov za sovražni govor je tem bolj pomembno, da imajo profesionalni skrbniki (in odbiratelji) množičnih medijev, kakršni so uredniki spletnih medijev, na voljo ustrezen regulacijski in samoregulacijski aparat ter da hkrati premorejo ustrezno pravno in drugo strokovno znanje. V tej luči bi bilo smiselno razmisliti o dodatnih ukrepih na področju profesionalnega izobraževanja in izpopolnjevanja ter vseživljenjskega učenja na eni strani (za urednike in druge profesionalne ustvarjalce) in vzgoje za medije (za uporabnike oziroma naslovnike medijskih vsebin) na drugi strani. Hkrati bi bilo primerno, da bi se na tovrstne nejasnosti in dileme odzvale tudi same medijske družbe, med drugim s sprejetjem (tam, kjer tovrstnih dokumentov sploh nimajo) ali dopolnitvijo (tam, kjer ti dokumenti že obstajajo) hišnih kodeksov in drugih pravilnikov, ki urejajo objavlanje medijskih prispevkov ter delovanje urednikov in njihovo odzivanje na možne pojave sovražnega govora.

LITERATURA

- Article XIX (1998): Priručnik o slobodi javne riječi. Zagreb: Press Data – Hrvatsko novinarsko društvo.
- Bollinger, Lee C. (1991): Images of a Free Press. Chicago: The University of Chicago Press. Boyd-Barrett, Oliver in Chris Newbold (1995): Approaches To Media. London: Arnold.
- Codina, Monica in Jordi Rodriguez – Virgili (2007): Journalism For Integration: The Muhammad Cartoons. *The Public/Javnost XIV* (2), 31–46.
- Davies, Lizzy (2011): Facebook refuses to take down rape joke pages: Campaigners' petition dismissed by social network on grounds that material is opinion, 'no matter how offensive'. *Guardian*, 30. 9. 2011. Dostopno na <http://www.guardian.co.uk/technology/2011/sep/30/facebook-refuses-pull-rape-jokepages>. 30. 9. 2011.
- Društvo novinarjev Slovenije (2011): Kodeks. Objavljeno 10. 6. 2011. Dostopno na <http://novinar.com/wordpress/kodeks/>, 12. 8. 2011.
- D'Souza, Frances (2002): Banning news as 'hate speech'. V *The World Press Freedom Comitee* (ur.): *New code words for censorship – Modern labels for curbs on the press*. Reston: The World Press Freedom Comitee, 83–85.

- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Uradni list RS (13. 6. 1994) MP, št. 7-41/1994 (RS 33/1994), dostopno na <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/>, 12. 8. 2011.
- Furedi, Frank (2011): *On Tolerance: A Defence of Moral Independence*. London: Continuum.
- Golding, Peter in Graham Murdock (1979): *Making The News*. London: Longman
- Gržinič, Marina (1996): V vrsti za virtualni kruh: čas, prostor, subjekt in novi mediji v letu 2000. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Hallin, Daniel C. (1994): *We keep America on top of the world*. London: Routledge.
- Kalin Golob, Monika (2002): Jezikoslovna stilistika in razžalitve v tiskanih medijih. V Tomo Korošec (ur.): *Razžalitve v tiskanih medijih*, 31-46. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kazenski zakonik Republike Slovenije (1994). Ur. l. RS, št. 63/1994 (70/1994 popr.). 55/2008 (66/2008 popr.) Dostopno na http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO905.html, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO4149.html in <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200855&stevilka=2296>, 20. 7. 2011.
- Keane, John (1991): *Mediji in demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kodeks novinarjev časnika Žurnal24, spletnega medija zurnal24.si in tednika Žurnal (2007): Dostopno na <http://www.zurnal24.si/kodeks>, 15. 8. 2011.
- Korošec, Tomo in Monika Kalin Golob (2000): Razžalitve v množičnih medijih kot jezikovnostilno in pravno vprašanje. V Zoltan Jan (ur.), *Slovensko jezikoslovje danes in jutri*, 60-68. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Korošec, Tomo (ur.) (2002): *Razžalitve v tiskanih medijih*. Ljubljana, FDV.
- Kuzmanič, Tonči A. (1999): *Bitja s pol strešice: Slovenski rasizem, šovinizem in seksizem – Hate-speech in Slovenia: Slovenia Racism, Sexism and Chauvinism*. Ljubljana: Mirovni inštitut-Mediawatch.
- Laitila, Tiina (1995): Journalistic codes of ethics in Europe. *European Journal of Communications*, 4, 527-544.
- Lindlof, T. R. (1995): *Qualitative Communication Research Methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Mednarodni pakt o državljskih političnih pravicah. Dostopno na http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Mednarodnipakt_drzavljskih_politcnih_pravicah.pdf, 2. 8. 2011.
- Mill, John Stuart (1994): *O svobodi*. Ljubljana: Založba Krt.
- Morrison, David E. and Howard Tumber (1988): *Journalists at war: Dynamics of News Reporting During the Falklands Conflict*. London: Sage Publications.
- Petkovič, Brankica (2001): Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti št. 1. Ljubljana, Mirovni inštitut.
- Platiše, Mateja (2001): Izbrani mednarodnopravni vidiki problematike rasizma in pravice do svobode govora. *Pravnik* 56 (1-3): 126-142.
- Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija (2000): Dostopno na <http://www.rtvsl.si/poklicnamerila>, 12. 8. 2011.

- Poler Kovačič, Melita (1997): *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.
- Preston, Paschal (2009): *Making The News: Journalism and news cultures in Europe*. London: Routledge.
- Preston, Peter (2011): A fresh take on press regulation? No need – a code is already in place. *Guardian*, 2. 10. 2011. Dostopno preko <http://www.guardian.co.uk/media/2011/oct/02/press-regulation-pcc-code-conduct>. 2. 10. 2011.
- Sedmak, Marjan (1996): *Mediji, etika in deontologija*. Ljubljana: FDV.
- Shoemaker, Pamela in Stephen D. Reese (1996): *Mediating The Message: Theories of Influence on Mass Media Content*. White Plains: Longman.
- Soun Chung, Deborah (2007): Profits and Perils: Online News Producers' Perceptions of Interactivity and Users of Interactive Features. *Convergence* 13 (1): 43–61.
- Splošni pogoji uporabe registracije v omrežje 24ur.com (2011). Dostopno na <http://image.24ur.com/media/document/60731035.pdf>, 5. 8. 2011.
- Teršek, Andraž (2007): *Svoboda izražanja (v sodni praksi Evropskega sodišča za človekove pravice in slovenski ustavnosodni praksi)*. Ljubljana: Informacijski dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK.
- The World Press Freedom Comitee (ur.) (2002): *New code words for censorship: Modern labels for curbs on the press*. Reston: The World Press Freedom Comitee.
- Thompson, John B. (1995): Mass communication and modern culture: contribution to a critical theory of ideology. V Boyd-Barrett, Oliver and Chris Newbold (ur.) *Approaches to Media*. London, Arnold, 54–65.
- Tumber, Howard (ur.) (1999): *News: A Reader*. Oxford: Oxford University Press.
- Ule, Mirjana (1992): *Socialna psihologija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ustava Republike Slovenije (1991): Objava v UL RS 33/91, stran 1373, 28. 12. 1991; SOP 1991-01-1409. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>, 20. 7. 2011.
- Venturelli, Shalini (1995): The »Principle of Publicity« and Policies of the Information Age. *The Public/Javnost* 2 (1): 7–29.
- Voorhoof, Dick (1995): The Media in a Democratic Society: Article 10 of the European Convention of Human Rights. V *Legal Problems of the Functioning of the Media in a Democratic Society*, 56–59. University of Ljubljana, Council of Europe.
- White, D. M. (1950/1999): The 'Gate Keeper': A Case Study in the Selection of News. *Journalism Quarterly*, 27 (4): 383–90.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o medijih (ZMed-A) (1996). Ur. l. RS, št. 60/2006. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200135&stevilka=2043> in <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200660&stevilka=2536>. 22. 7. 2011.
- Zupančič, B. M. (1995): *Prvine pravne kulture*. Fakulteta za družbene vede, Zbirka Teorija in praksa. Ljubljana.